

Ekonomisk kommentar

Betalningar kostar – men olika mycket

Nina Engström, Frida Linton
och Ragnar Olofsson

NR 2 2023, 23 mars

Inledning

Betalningar är nödvändiga för att samhällsekonomin ska fungera. Samtidigt förbrukar betalningar omfattande resurser. I Riksbankens kostnadsstudie, som publiceras idag, uppskattar författarna att den samhällsekonomiska kostnaden för betalningar i Sverige uppgår till närmare en procent av BNP eller runt 5 000 kronor per invånare och år. Samtidigt har betalningsmarknaden blivit effektivare de senaste 10–15 åren till följd av en snabb digitalisering. I den här ekonomiska kommentaren visar vi att olika digitala betalsätt har betydande skillnader i kostnader. Det indikerar att det fortfarande går att effektivisera även en digital betalningsmarknad som den svenska. Men kostnadseffektivitet är inte allt. En komplett samhällsekonomisk bedömning skulle även innehålla fördelar med olika betalsätt. Det gäller exempelvis viktiga aspekter på betalningsmarknaden som inkludering, hållbarhet och motståndskraft.¹

Författare: Nina Engström, Frida Linton och Ragnar Olofsson, verksamma vid Riksbankens avdelning för betalningar.²

Betalningar förbrukar mycket samhällsresurser

År 2021 gjordes cirka 6 miljarder betalningar i Sverige.³ Dessa betalningar har i sig själva inget inneboende värde utan det ligger istället i de ekonomiska transaktioner som betalningarna möjliggör. Det gäller framför allt utbyten av varor och tjänster i ekonomin samt överföringar till och från den offentliga sektorn och mellan privatpersoner. Betalningar är därför en nödvändig kostnad för att samhället ska kunna fungera.⁴ Genom att effektivisera betalningsmarknaden kan man dock minska denna kostnad.

I Riksbankens kostnadsstudie som publiceras samtidigt som denna kommentar uppskattar man att betalningarna i Sverige år 2021 innebar en total samhällsekonomisk kostnad på 0,93 procent av BNP. Det motsvarar 51 miljarder kronor eller närmare 5 000 kronor per invånare i Sverige.

¹ Ekonomiska kommentarer är korta analyser om relevanta frågor för Riksbanken. Den kan författas av både enskilda direktionsledamöter och medarbetare på Riksbanken. Medarbetares kommentarer godkänns av avdelningschef medan direktionsledamöterna själva ansvarar för innehållet i sina kommentarer.

² Författarna vill tacka Carl Andreas Claussen, Gabriela Guibourg och Johan Schmalholz för värdefulla kommentarer.

³ Se Riksbankens betalningsstatistik för år 2021. Transaktioner mellan finansiella företag ingår inte i statistiken.

⁴ Utöver kostnader finns det även fördelar med vissa betalsätt. Ett exempel är kreditkort som ger kortinnehavaren möjlighet till kredit och kan ge bonuspoäng, försäkringar, rabatter med mera.

Enligt kostnadsstudiens uppskattningar bär företag inklusive den offentliga sektorn mer än hälften – 55 procent – av de samhällsekonomiska kostnaderna för betalningar. Då räknar man bland annat in den tid som de anställda lägger ner på betalningar samt kostnader för fysisk utrustning och IT-system som behövs för att göra och ta emot betalningar. Hushållen bär 20 procent av de totala kostnaderna som nästan uteslutande utgörs av den tid som hushållen lägger ner på att göra betalningar. Enligt kostnadsstudiens uppskattningar handlar det om cirka sju timmar per svensk invånare och år. Slutligen bär betaltjänstleverantörerna, framför allt banker, de återstående 24 procenten av kostnaderna. Precis som för företagen och den offentliga sektorn innefattar de såväl tidskostnader som andra kostnader, exempelvis fysisk utrustning och IT-systemkostnader.

Kommentaren är strukturerad så att vi i nästa avsnitt beskriver skillnader i vad olika digitala betalsätt kostar. Därefter illustrerar vi möjligheten att minska samhällskostnaderna för betalningar genom att i högre utsträckning använda de digitala betalsätt som har lägst kostnader. Avslutningsvis lyfter vi vikten av att även se till samhällsekonomiska fördelar och inte bara kostnader när vi jämför olika betalsätt. Det kan exempelvis handla om inkludering, hållbarhet och motståndskraft på betalningsmarknaden.

Hur vi betalar påverkar kostnaden

Svenskar föredrar att betala digitalt med exempelvis kort eller Swish. En viktig förklaring till det är att de digitala alternativen upplevs som enkla och smidiga.⁵ Digitala betalningar har dessutom blivit smidigare de senaste åren. För att betala i en butik räcker det numera ofta med att blippa sitt kort i en betalningsterminal istället för att sätta i kortet och slå in en pinkod. Vid onlineköp går det numera ofta att swisha eller lägga in sitt kortnummer för att enkelt göra framtida kortbetalningar.

Icke-digitala betalsätt som till exempel kontanter och brevgiro kräver mycket manuell hantering, vilket medför att det generellt går åt betydligt mer tid och övriga resurser för dem än för digitala betalningar. Det är därför inte särskilt förvånande att den totala samhällsekonomiska kostnaden för betalningar har minskat i takt med att användningen av digitala betalsätt har ökat. Detta är även något som tidigare kostnadsstudier har visat.⁶

Riksbankens kostnadsstudie visar att skillnaden i vad olika betalsätt kostar per transaktion är stor, även i samma betalningssituation.⁷ Det är ett viktigt resultat eftersom det visar på möjligheten att effektivisera betalningsmarknaden. Generellt är betalningar med debetkort och omedelbara betalningar som Swish både snabbare och kräver mindre resurser än betalningar med exempelvis kreditkort och gireringar som har initierats via mobil- eller internetbanken. Skillnaderna illustreras i diagram 1 nedan. I hög utsträckning handlar skillnaderna om att vissa digitala betalsätt tar mindre tid för

⁵ Se t.ex. [Svenska folkets betalningsvanor 2022](#) och [Betalningsutredningens undersökning om betalningsvanor 2021](#).

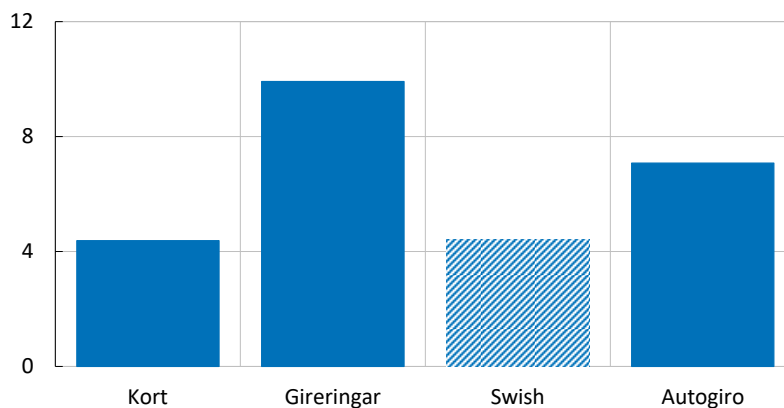
⁶ Se Bergman m.fl. (2007) och Jansson och Segendorf (2012).

⁷ Se Riksbanken (2023).

de inblandade aktörerna, men det finns även skillnader i hur många aktörer som är inblandade i respektive typ av betalning. Dessutom kräver betalsätten olika typer av fysisk utrustning och IT-system.⁸ Ytterligare en viktig faktor är hur många betalningar som görs med respektive betalsätt. Betalningsmarknaden präglas generellt av höga fasta kostnader kombinerat med låga marginalkostnader per transaktion. Det gör att det finns stordriftsfördelar som leder till att ett betalsätt med många transaktioner får en lägre kostnad per transaktion än ett betalsätt med få transaktioner.

Diagram 1. Kort och Swish har lägst samhällskostnad per betalning

Kronor per transaktion, 2021

Anm. Den skuggade stapeln för Swish är en delmängd av gireringar.

Källa: Riksbanken (2023).

Om vi gräver lite djupare och ser till några enskilda betalningssituationer blir skillnaden i vad de olika digitala betalsätten kostar ännu större. Som vi kan se i tabell 1 är exempelvis den samhällsekonomiska kostnaden för att göra en kontoöverföring till en privatperson i mobil- eller internetbanken mer än dubbelt så hög – drygt 6 kronor – jämfört med en Swishbetalning som kostar knappt 3 kronor.

Den samhällsekonomiska enhetskostnaden, det vill säga kostnaden per transaktion, för en Swishbetalning i fysisk butik är 7,4 kronor. Det är nästan dubbelt så mycket som för en betalning med debetkort. Swish har dock ännu inte fått fullt genomslag i den fysiska handeln. Det är många butiker och andra näringsidkare som inte accepterar Swish, och bland dem som gör det är Swishbetalningarna ofta inte helt integrerade med kassasystemet. Därför tar det ofta längre tid att göra en Swishbetalning i en fysisk butik än en kortbetalning. Detta är en viktig förklaring till varför Swishbetalningar fortfarande används i låg utsträckning och har relativt hög samhällsekonomisk enhetskostnad jämfört med andra digitala betalsätt i fysiska butiker. Med effektivare betalningslösningar på fysiska försäljningsställen skulle den samhällsekonomiska kostnaden för Swishbetalningar kunna bli lägre än idag.

Vid onlineköp är Swish dock det mest kostnadseffektiva betalsättet med en samhällsekonomisk enhetskostnad på 6 kronor jämfört med en kreditkortsbetalning som kos-

⁸ För en mer detaljerad beskrivning se Riksbanken (2023).

tar 11 kronor. För räknings- och fakturabetalningar har e-faktura en lägre samhällsekonomisk enhetskostnad – 9,6 kronor – jämfört med ”vanliga” räkningsbetalningar initierade via mobil- eller internetbanken som kostar 12,4 kronor per transaktion. För återkommande betalningar som görs för prenumerationstjänster, hyra eller månatliga räkningar är så kallade återkommande kortbetalningar tydligt billigast med en samhällsekonomisk enhetskostnad på drygt 2,5 kronor jämfört med autogiro och e-faktura som kostar 6,9 respektive 9,6 kronor per transaktion.⁹

Tabell 1. Den samhälleliga kostnaden per betalning varierar beroende på betelsätt och betalningssituation

Kronor per transaktion, 2021

Betalningssituation	Betelsätt	Samhällsekonomisk enhetskostnad
Person-till-personbetalningar (P2P)	Swish	2,8
	Konto-till-kontoöverföringar	6,3
Person-till-företagsbetalningar (P2B) i butik	Swish	7,4
	Debetkort	3,7
	Kreditkort	5,9
Person-till-företagsbetalningar (P2B) online	Swish	6,0
	Debetkort	8,3
	Kreditkort	11,0
Person-till-företagsbetalningar (P2B) räkningar och återkommande betalningar	Återkommande kortbetalningar	2,6
	Autogiro	6,9
	E-faktura	9,6
	Andra digitala gireringar	12,4

Anm. Tabellen visar enhetskostnaden för digitala betelsätt. Kortbetalningar (P2B) inkluderar även företagsbetalningar (B2B). Kortbetalningar som initierats av företag utgör dock en liten del av det totala antalet kortbetalningarna och anses därför ha en försumbar effekt på resultatet.

Källa: Riksbanken (2023).

Kostnaden för samhället kan minska

I Sverige är mer än 95 procent av betalningarna digitala. Därför finns det potential att minska de samhälleliga resurser som läggs på betalningar genom att i högre grad använda de digitala betelsätt som är mest kostnadseffektiva i olika betalningssituationer. Vi kan illustrera detta med ett enkelt räkneexempel.¹⁰ Vi antar att alla människor i Sverige endast använder de mest kostnadseffektiva betelsätten i varje betalningssituation. Det innebär att Swish används vid person-till-personbetalningar och betalningar vid onlineköp, debetkort används för person-till-företagsbetalningar i butik och kort används för återkommande betalningar. I detta enkla räkneexempel skulle

⁹ Betalningar där kortuppgifter anges en gång och där betalningsmottagaren sedan kan initiera betalningar löpande via det registrerade kortet.

¹⁰ Räkneexemplet syftar endast till att illustrera en tentativ storleksordning på en effektiviseringspotential och de exakta siffrorna ska tolkas med stor försiktighet.

de totala samhällsekonomiska kostnaderna för betalningar för år 2021 minska med ungefär 8,5 miljarder kronor från 0,93 procent av till 0,78 procent av BNP.¹¹ Det motsvarar en minskning av de samhällsekonomiska kostnaderna med nästan 17 procent.

Det bör dock betonas att det enkla räkneexemplet ovan inte tar hänsyn till alla relevanta faktorer. Exempelvis kan det behövas investeringar i teknisk utrustning och nya IT-system för företag och betaltjänstleverantörer för att kunna hantera så många betalningar med det mest kostnadseffektiva betalsättet i respektive betalningssituation. Vidare påverkar man enhetskostnaderna för respektive betalsätt genom att omfördela antalet transaktioner mellan dem. Kostnaden per transaktion minskar normalt när antalet transaktioner ökar vilket beror på höga och statiska fasta kostnader som ger upphov till stordriftsfördelar. På samma sätt ökar kostnaderna per transaktion för de betalsätt som får färre transaktioner. På kort sikt skulle även en hel del av kostnaderna för vissa betalsätt finnas kvar även om ingen använder betalsättet. Slutligen är det viktigt att komma ihåg att vi i detta exempel bara ser på kostnaderna och inte fördelarna med olika betalsätt. Det skulle kunna vara så att vi går miste om viktiga samhällsekonomiska funktioner om alla betalningar flyttas till ett betalsätt.

Om vi studerar några enskilda betalningssituationer med utgångspunkt i räkneexemplet ovan ser vi fler intressanta skillnader. De samhällsekonomiska kostnaderna för betalningar mellan privatpersoner skulle exempelvis kunna minska med 44 procent om samtliga betalningar gjordes med omedelbara betalningar som Swish eller eventuella nya tjänster för omedelbara betalningar. Kostnaderna för betalningar i fysisk butik skulle i sin tur kunna minska med 27 procent om samtliga betalningar gjordes med debetkort. Det kan vara värt att påminna sig om att det för bara några år sedan tog betydligt längre tid att betala med kort i en fysisk butik eftersom det krävdes att du satte i eller drog ditt kort samt slog din pinkod oavsett köpbelopp. Numera räcker det ofta att blippa sitt kort för att betala, vilket har bidragit till att kortbetalningar i butik går avsevärt snabbare. Enligt Riksbankens senaste två kostnadsstudier har tiden för en kortbetalning i butik sjunkit från 25 sekunder 2009 till 12 sekunder 2021. Om samtliga betalningar online gjordes med Swish skulle de samhällsekonomiska kostnaderna kunna minska med 25 procent. Slutligen skulle kostnaderna för återkommande betalningar från privatpersoner till företag minska med 56 procent om alla autogirobetalningar ersattes av återkommande kortbetalningar.

I dagsläget är Swish det enda betalsättet i Sverige som erbjuder omedelbara betalningar. Sedan maj 2022 erbjuder Riksbanken ett system för att avveckla omedelbara betalningar – RIX-INST – som gör det möjligt för banker och andra aktörer att erbjuda tjänster för omedelbara betalningar. På sikt kommer vi därför potentiellt att kunna se en rad nya aktörer och tjänster utöver Swish som erbjuder omedelbara betalningar. Det styrs dock helt av vilka tjänster som marknadsaktörerna väljer att utveckla. Ett exempel på en ny tjänst skulle kunna vara att betala räkningar med omedelbara betalningar. En sådan tjänst skulle kunna bidra till lägre samhällsekonomiska kostnader eftersom räkningsbetalningar med digitala gireringar har en relativt hög samhällsekonomisk kostnad per transaktion.

¹¹ För räkningsbetalningar (e-faktura och andra digitala gireringar) gör vi inte den här typen av antagande eftersom de delvis erbjuder olika tjänster. De kan därmed inte ersätta varandra i alla betalningssituationer.

En viktig fördel med omedelbara betalningar är att de sker styckvis och att färre aktörer och system är inblandade i den bakomliggande betalningsprocessen jämfört med kortbetalningar och andra digitala betalningar som initieras via mobil- eller internetbanken. Med andra ord skulle omedelbara betalningar kunna öka effektiviteten och minska kostnaderna för samhället i stort om de skalar bort kostsamma steg i betalningsprocessen. Därför är marknadsaktörers, lagstiftares och centralbankers arbete för att främja omedelbara betalningar viktigt för en fortsatt effektivisering av betalningsmarknaden.

Värden utöver kostnadseffektivitet

Avslutningsvis vill vi poängtera att både kostnadsstudier och de resonemang som vi för i denna ekonomiska kommentar endast behandlar kostnader och samhällsekonomisk kostnadseffektivitet. Vi ser alltså enbart till den tid och de resurser som olika betalsätt kräver i analysen. Det finns emellertid även andra samhälleliga värden som behöver vägas in när vi jämför olika betalsätt och analyserar betalningsmarknaden i sin helhet. Inte minst gäller det samhällets motståndskraft vid kriser och krig där olika betalsätt kan ha olika för- och nackdelar.

Kortbetalningar möjliggörs till exempel av stora globala kortnätverk som har betydande stordriftsfördelar, vilket är positivt för att det gör dem samhällsekonomiskt billigare. Samtidigt kan det vara problematiskt ur beredskapssynpunkt att nätverken är globala eftersom infrastrukturen som möjliggör betalningarna inte styrs från Sverige. Beslut gällande kortnätverken fattas därför utanför Sveriges gränser. Att infrastrukturen ligger utomlands kan dock vara positivt om den nationella betalningsinfrastrukturen slås ut vid kriser och krig.

Det kan även finnas ett värde i redundans på betalningsmarknaden för att stärka motståndskraften. Tillgång till flera olika betalsätt i varje betalningssituation gör att det går att betala även om det uppstår störningar i något system. Ett exempel är om det går att betala med kontanter, kort och Swish i en butik. Även antalet aktörer på betalningsmarknaden som erbjuder samma betalsätt spelar roll. En monopolsituation, till exempel om bara en bank skulle erbjuda räkningsbetalningar, kan vara sårbart och därmed ett problem utifrån ett beredskapsperspektiv.

Vidare är inkludering på betalningsmarknaden ett viktigt värde. En digitaliserad betalningsmarknad gör det svårt för människor att göra betalningar om de befinner sig i ett digitalt utanförskap, men också för personer som exempelvis saknar ett betalkonto eller ett BankID och därmed inte släpps in på den digitala betalningsmarknaden. Därmed behövs icke-digitala betalsätt och betalsätt som inte förutsätter tillgång till bankkonto och BankID. Vår slutsats är dock att man både kan förbättra inkluderingen på betalningsmarknaden och samtidigt sänka samhällets kostnader för betalningar genom att satsa på digital inkludering, som gör det möjligt för fler att betala digitalt.

Referenser

Bergman, M., G. Guibourg and B. Segendorf (2007). The Cost of Paying – Private and Social Costs of Cash and Card Payments, Sveriges Riksbank Working Paper Series, No. 212, September 2007.

Riksbanken (2023). Kostnaden för betalningar i Sverige 2021, Riksbanksstudie, nr. 1, mars 2023.

Segendorf, B., and T. Jansson (2012). The Cost of Consumer Payments in Sweden, Sveriges Riksbank Working Paper Series, No. 262, June 2012.

SVERIGES RIKSBANK

Tel 08 - 787 00 00

registratorn@riksbank.se

www.riksbank.se

PRODUKTION SVERIGES RIKSBANK)